

Nils Wohlin – den illojale idépolitikern

Av: Karl Jonsson

Nils Wohlin är ett idag ganska okänt namn för de flesta. Kristdemokrater i dagens Sverige kanske främst har hört talas om honom i samband med hans son, europaparlamentarikern Lars Wohlin. Wohlin den äldre förtjänar dock att tillägnas viss uppmärksamhet, han var ett stort politiskt namn i det tidiga 1900-talet.

Nils Wohlin var en aktiv samhällsdebattör under sin tid som doktorand, doktor och sedermera professor i statistik vid Uppsala universitet. Han var en flitig skribent i högertidningen Svensk Tidskrift och dagstidningarna Nya Dagligt Allehanda och Stockholmstidningen. Hans skrivelser kretsade kring jordbruksfrågorna. Han skrev bland annat boken "Bondeklassens undergrävande" där han pläderade för att de tidiga spannmålstullarna skulle ersättas med speciella utförselbevis.

Han blev medlem i det nybildade bondeförbundet och blev under nyvalet till första kammaren 1919 riksdagsledamot. Han gjorde sig snabbt känd som en lysande debattör och var en av huvudaktörerna på nej-sidan under den stora debatten om åttatimmarslagen. Han blev även tidigt känd för att kritisera åt alla håll, varför han stundtals var ovän med de flesta. Han var kritisk mot högern eftersom han menade att de endast sprang storföretagens ärenden och kritisk mot socialisterna av mer uppenbara anledningar. Därtill var han också många gånger kritisk mot det egna bondeförbundet för att de inte tillräckligt tydligt tog avstånd från arbetarepartiet. Man ska dock komma ihåg att det dåtida politiska klimatet inte hade alls lika tydliga partipolitiska förtecken som idag. Detta till trots var Wohlins självständighet något som förbluffade många.

1923 lät han sig bli invald som handelsminister i Ernst Tryggers högerregering som ensam representant för bondeförbundet. Detta trots att bondeförbundet tidigare deklarerat att man inte önskade ingå i en högerregering vid tidpunkten. Detta gjorde bondeledaren Johansson i Kälkebo rasande. Wohlins nära personliga relation med förstakammarhögerens Ernst Trygger anses ligga bakom hans beslut att mot sitt partis vilja ingå i regeringen.

Efter att regeringen Trygger hade fallit och en socialdemokratisk regering upprättats förblev Wohlin en till högern närstående person. Han var förvisso fortfarande vald på bondeförbundets mandat men hans aggressiva utspel mot högern började avta och han riktade istället allt mer energi mot socialisterna.

Under 1920-talets gång blev Wohlin en av de mest slagkraftiga och inflytelserika politikerna i Sverige. Han utmärktes av idébildning inom jordbruks-, befolknings-, försvars-, och författningsspolitiken. Hans kallade sig själv för konservativ, men var föga marknadsvänlig och varnade för faran med "storkapitalets penningförgudning". Han var likaså en skarp kritiker av socialismen och dess företrädare som han såg som agitatorer av "landsförrädisk klassförhävelse". Hans namn förknippas ibland med rasideologi då han var en tämligen ivrig anhängare av de dylika lagstiftningar och forskningsuppdrag som genomdrevs under 1920-talet. Man ska emellertid komma ihåg att det var nästintill konsensus i dessa frågor vid tidpunkten. Såväl högerledaren Arvid Lindman som socialdemokraternas Per-Albin Hansson ställde sig bakom samma förslag.

Första kammarens ledamöter var indirekt valda, de utsågs av landstingen. Wohlin satt för Malmöhus valkrets och de hade börjat tröttna på att Wohlin agerade så självständigt. I mitten av 1927 stod det klart att Wohlin ej skulle få förnyat förtroende. Wohlin svarade med att helt sonika gå över till

högern. Han blev omgående suppleant för redaktör Carl Boberg, Kalmar-Gotlands valkrets. Detta rönste stor uppmärksamhet. Upsala Nya Tidning menade att detta var början på partiväsandets sönderfall. Nya Dagligt Allehanda menade att högern var storsint som offrade etablerade högermän för att "första kammaren icke skola gå miste om Hr Wohlins eminenta politiska kraft".

Boberg satt emellertid kvar och Wohlin fick i samband med det så kallade kosackvalet 1928 istället möjligheten att kandidera på valbarplats för högern i Uppsala. Svenska Dagbladet förutspådde Wohlin som framtida högerledare efter Arvid Lindmans framtida förmodade avgång.

Högern vann valet och Wohlin blev finansminister. Detta var ingalunda ett okontroversiellt beslut. Högermannen Ivar Andersson skriver i sina memoarer om Wohlin: "Hans omvittnade härsklystnad och oberäknelighet väckte onda aningar i partiet". Högerledaren Arvid Lindman var inte heller så förtjust i Wohlin och ska ha yttrat: "Gudskelov att man inte är med, att sitta i en regering tillsammans med Wohlin skulle vara som att ligga i lusig säng" efter Wohlin blivit handelsminister 1923. Det har spekulerats i varför Lindman då valde Wohlin som finansminister och svaret anses av de flesta vara att han såg Wohlin som ett bondealibi.

Wohlins tid som finansminister var inte speciellt lyckad. 1920-talets depression hade nått Sverige och bankerna var i kris. Regeringen kritiserades för passivitet. Stockholms Dagblad kallade Wohlin för "en landsfara och en vettvilling". Man kan dra paralleller mellan kritiken mot skatteminister Bo Lundgren under det tidiga 1990-talets ekonomiska kris. Högerpressen stödde emellertid Wohlin och hävdade att kritiken var ogrundad. Wohlin avgick emellertid under uppmaning av Arvid Lindman sommaren 1929. Han blev, som plåster på såren, istället generaldirektör för tullverket.

Hans politiska karriär var för ingen del slut och han fortsatte samtidigt som riksdagsman. Ändå började Wohlin tappa tron på högerregeringens handlingsförmåga och han ansåg att de inte alls var tillräckligt slagkraftiga i jordbruksfrågorna. Han menade också att högern anammat en allt för positiv syn på de fria marknadskrafterna. Han förklarade sig så småningom som politisk vilde och anslöt sig åter till bondeförbundet. Reaktionerna lät inte vänta på sig, högerpressen var i det stora hela inte överraskande kritisk. Tidskriften Ny Tid skrev emellertid: "Om det finns en idékonserveratism här i landet skall denna inom sinom tid finna att Hr. Wohlin gjort större tjänster än de stelbenta nejsägarna i högerpartiet". Wohlin förblev riksdagsledamot för bondeförbundet fram till sin politiska pension 1942. Han ansågs, även fortsättningsvis, som allt för egensinnig och partipolitiskt opålitlig.

Denna artikel är ingalunda ett försök att förhärliga Wohlin den äldre. Tvärt om finns det åtskilligt i hans idébildning som även en uttalat gammelkonservativ som undertecknad har stora dubier emot. Mitt syfte har istället varit att skildra en man som i många avseenden saknar motstycke. Nils Wohlin var den sista riktigt betydelsefulla svenska idépolitikern som verkade efter eget samvete utan att ge efter för partiloyalitet.